

Заремба Мирослава, ст. магістратури педагогічного факультету;
науковий керівник – к.пед.н., доцент Красовська О. О. (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, м. Рівне)

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН

***Анотація.** У статті досліджено загально-педагогічні засади організації інтегрованого навчання мистецьких дисциплін. Обґрунтовано концептуальні засади інтеграції змісту мистецької освіти, форми, методи та технології. Інтеграцію представлено як засіб інтенсифікації навчально-виховного процесу, вищу форму втілення міжпредметних зв'язків на якісно новому рівні.*

***Ключові слова:** інтеграція, інтегрований підхід, мистецька освіта, підготовка вчителя.*

***Аннотация.** В статье изучены общепедагогические принципы организации интегрированной учебы художественных дисциплин. Обоснованы концептуальные принципы интеграции содержания художественного образования, формы, методы и технологии. Интеграцию подано как средство интенсификации учебно-воспитательного процесса, высшую форму воплощения межпредметных связей на качественно новом уровне.*

***Ключевые слова:** интеграция, интегрированный подход, художественное образование, подготовка учителя.*

***Annotation.** General pedagogical principles of the integrated studies of artistic disciplines are disclosed in the article. Conceptual principles of integration of artistic education maintenance, forms, methods and technologies, are substantiated. Integration is examined as means of educational process intensification, higher form of intersubject connections embodiment at qualitatively new level.*

***Keywords:** integration, integrated approach, artistic education, teacher training.*

Глобальні процеси сучасного цивілізаційного розвитку визначають необхідність становлення нової парадигми освіти. Одним із можливих проголошується тип інтегративної освіти. У широкому філософсько-культурологічному розумінні він може стати необхідним підґрунтям для створення адекватної запитам реальності світоглядно-виховної моделі мистецької освіти, що стане консолідуючим чинником у процесі зародження і співіснування різноманітних підходів до навчання і виховання школярів

засобами мистецтва, сприятиме узгодженню міждисциплінарного змісту освіти з педагогічними технологіями особистісно-розвиваючого спрямування.

Інтеграція як процес створення цілісної і багатовимірної картини світу сьогодні набуває статусу одного з провідних методологічних принципів освіти, адже вона ізоморфно відображає тотальну якість постмодерністського інформаційного суспільства. Водночас не можна не визнати релятивізму науково-педагогічних позицій щодо цього явища, що стимулює теоретичні та прикладні розробки, насамперед технологічні, які забезпечуватимуть не лише змістову, а й процесуальну сторону навчання, виховання і розвитку учнів на засадах інтеграції.

В українській науці дослідження філософії інтегративної освіти започатковано (С. Клепко), її дидактичних (С. Гончаренко, І. Козловська, О. Савченко) і психологічних (І. Бех, Т. Яценко) засад, створено програми, підручники й посібники з різних інтегрованих курсів для початкової школи (Н. Бібік, В. Ільченко, Т. Пушкарьова, В. Тименко).

Проблема актуальності мистецької освіти у структурі професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи розглянута в низці сучасних наукових досліджень І. Зязюна, Л. Масол, О. Отич, О. Рудницької, О. Шевнюк, Л. Хомич.

Згідно з сучасними науковими підходами (О. Абдуліна, В. Бондар, В. Горова, Л. Масол, В. Орлов, Г. Падалка, О. Ростовський, В. Тименко, О. Пехота, О. Савченко, В. Сластьонін, О. Шевнюк, В. Шульгіна, Б. Юсов) та запитами педагогічної практики, підготовку майбутніх учителів до забезпечення основ мистецької освіти учнів початкової школи визначаємо як розгорнутий у часі об'єктивний процес, що має свою мету, закономірності, відповідну структурно-функціональну побудову, центровану навколо інтегративних видів художньо-педагогічної діяльності, що забезпечує залучення до вирішення завдань особистісної та професійної життєдіяльності та створює умови для самовизначення майбутнім фахівцем початкової школи основних ознак готовності до художньо-педагогічної діяльності.

Мета статті – розкрити загальнопедагогічні засади інтегрованого навчання мистецьких дисциплін.

Інтеграція (integration – відновлювання, поповнення, від integrer – повний, цілісний) – це стан внутрішньої цілісності, зв'язаності диференційованих частин функцій системи, а також процес, що веде до такого стану. Інтеграція як утворення або відновлення цілісності, вища форма взаємодії, тому що вона передбачає не лише взаємовплив і взаємозв'язок, а й взаємопроникнення елементів. Принцип конструювання цілісності не може зводитися до штучного механічного підсумовування елементів, процес інтегрування передбачає відродження природних, об'єктивно існуючих зв'язків і перехід у нову якість.

Інтегрування, під яким у педагогіці розуміють знаходження різноманітних зв'язків і залежностей між складовими педагогічної системи, це дієвий засіб структурування змісту, що забезпечує системність викладу матеріалу в нових органічних зв'язках. Це також засіб інтенсифікації навчально-виховного процесу, вища форма втілення міжпредметних зв'язків на якісно новому рівні.

У «Педагогічному словнику» М. Ярмаченко виокремлює такі основні категорії інтеграції в педагогіці: інтеграція змісту освіти, інтегроване навчання, інтегровані курси, інтегровані уроки [1, с. 324]. Учені по-різному трактують зміст і масштаб поняття інтеграції в освіті: .

- взаємопов'язаність змісту, методів і видів навчання (С. Архангельський);
- інтеграція знань, форм, методів і технологій навчання (І. Козловська);
- закономірність, принцип, засіб та інструментарій педагогічного процесу (М. Манат);

- послідовність, яка здійснюється учнем під керівництвом учителя під час перекладу повідомлень з однієї навчальної мови на іншу (Я. Данилюк);
- стимулююча, або пробуджуюча, освіта, відкриття себе або співпраця із самим собою та іншими людьми (С. Клепко).

Поняття «інтеграція» в педагогічній науці набуло багатозначності. Його досліджували Н. Груздева, Я. Данилюк, І. Козловська, О. Паладянець, С. Сергєєв, А. Урсул, М. Чапаєв та ін. Загалом підходи зазначених науковців можна звести до такої класифікації:

- інтеграція як сутність, закономірність освіти, де смислові межі двох понять збігаються (природна інтегральність будь-якої освіти, освітнього простору загалом);

- інтеграція як освітня політика, тенденція до взаємоузгодження систем освіти у світі (наприклад «освітня євроінтеграція»);

- інтеграція як принцип освіти, що відображає соціокультурні тенденції і потреби сучасного суспільства;

- інтеграція як освітня мета (створення у школярів цілісного уявлення про навколишній світ – «картина світу», «образ світу», «інтегральність світогляду»);

- інтеграція як інструментарій, засіб удосконалення педагогічного процесу в школі;

- інтеграція змісту освіти (знаходження загальної основи і способів об'єднання предметних знань, результат – інтегрований курс, інтегрована навчальна програма);

- інтеграція форм організації навчання і виховання (інтегрований урок в школі);

- інтеграція способів взаємодії педагога та учнів (інтегративна педагогічна технологія).

Модернізація змісту навчання мистецтва у різних навчальних закладах з урахуванням вітчизняних і світових інноваційних процесів передбачає застосування нових форм впливу художніх цінностей на людину. Педагогіка мистецтва має вчасно реагувати на об'єктивні соціокультурні явища. Головним завданням навчально-виховного процесу стає формування людини, здатної до творчої самореалізації в різних сферах художньої діяльності, до культуротворчості, духовно-естетичного самовдосконалення.

Кількість рекомендованих Міністерством освіти і науки програм з дисциплін художньо-естетичного циклу для шкіл України досить обмежена, ще обмеженіший перелік їх дидактичного, зокрема, наочного забезпечення. Технологія викладання мистецтва переважною більшістю вчителів ґрунтується на авторитетних судженнях дорослого, що не сприяє підключенню механізмів «привласнення» особистістю художніх цінностей, розвитку критичного мислення, творчих здібностей.

Можна констатувати, що разом із подоланням шкільного авторитаризму поступово почало втрачати вагомість і значущість поняття єдиної уніфікованої програми з мистецьких дисциплін – музики, образотворчого мистецтва, художньої культури тощо. Сьогодні в українських школах впроваджується декілька альтернативних програм, зокрема, інтегрованого типу – «Мистецтво», «Художня культура».

Предмет «Музика» репрезентують чимало програм різних авторів або авторських колективів. Як правило, вони забезпечені методичними комплексами (підручник – робочий зошит для учнів – нотна хрестоматія – аудіокасети – методичний посібник). Декілька з них підготовлено за концепцією Д. Кабалецького: Л. Школяр та ін. («Музичне мистецтво», 1–3-й кл.), Г. Сергєєва (1–4-й кл.); Т. Надолінська (1–4-й кл.). На основі інших концептуальних підходів розроблено програму з музики за ред. Ю. Алієва (1–8-й кл.); навчально-методичні комплекси В. Рігіної (1–3-й кл.) і Б. Рачіної («Подорож у країну «Музика», 1–4-й кл.).

З предмету «Образотворче мистецтво» опубліковані програми та навчально-методичні комплекси (підручник – альбом для учнів – методичні рекомендації), які розроблені під науковим керівництвом Б. Неменського, В. Кузіна, Т. Шпікалової.

За концепцією Б. Юсова створено кілька програм поліхудожнього розвитку дошкільників та учнів початкової школи на основі образотворчого мистецтва і з використанням літературної і музичної творчості («Живий світ мистецтва»; «Образотворче мистецтво і середовище» та ін.).

Такий широкий діапазон альтернативних підходів та інтегративних програм різного типу свідчить, по-перше, про розкріпачення творчої педагогічної ініціативи, по-друге, про неможливість досягнення ідеалу «найкращої концепції та програми» водночас із постійним устремлінням до нього, по-третє, про вияв дії принципів синергетики в гуманітарній

сфері педагогіки мистецтва (саморозвиток галузі за умов зняття штучних регламентацій і заборон).

У шкільній практиці викладання інтегрованих курсів з мистецтва та художньої культури розглядається майже як виняток. І причина не тільки в їх складності, недостатній кадровій і методичній забезпеченості викладання. На статусі предметів художньо-естетичного циклу відбивається загальне зниження престижу культури, зокрема художньо-естетичної, не лише в школі, а й у суспільстві загалом. Деяко кращий стан у закладах нового типу, насамперед гуманітарних гімназіях, ліцеях, навчально-виховних комплексах, які за рахунок уведення циклу мистецьких дисциплін створюють необхідну духовно-творчу атмосферу [3, с. 45].

В Україні існує досить обмежений досвід теоретичного та експериментального дослідження різних аспектів проблеми інтеграції в педагогіці мистецтва (від традиційних «міжпредметних зв'язків» до «поліхудожньої освіти»).

Розробка співробітниками лабораторії естетичного виховання Інституту проблем виховання концепції та програми художньо-естетичного виховання школярів у навчальній та позаурочній діяльності, опублікування програм інтегративних курсів для початкової школи («Мистецтво») та старшої школи («Художня культура»), вихід у світ перших навчальних посібників [3] є свідченням започаткування колективного довготривалого дослідження проблеми інтеграції в сфері педагогіки мистецтва. Необхідно особливо підкреслити, що нові програми інтегрованих курсів і посібники до них підготовлені авторськими колективами українських педагогів з урахуванням методологічних здобутків вітчизняної наукової школи. Вони не копіюють і не модифікують аналогічні програми, розроблені в інших країнах, зокрема в Росії, як це завжди практикувалося в недалекому минулому (наприклад, адаптовані програми за відомими і визнаними концепціями Д. Кабалевського, Б. Неменського, Л. Предтеченської).

Нова програма «Образотворче мистецтво» для початкової школи ґрунтується на філософських ідеях поліцентричної інтеграції знань (С. Клепко), її реалізація передбачає широке застосування принципів педагогіки співробітництва, варіативність творчої взаємодії вчителів (насамперед, з музики та образотворчого мистецтва) у їх пошуках алгоритмів самостійного й оригінального поурочного втілення спільного для різних видів мистецтва тематизму під час синхронного опанування основами музичного та візуального мистецтв, збагаченого елементами синтетичних мистецтв – театрального, хореографічного, екранного; своєрідну співтворчість педагогів з авторами програми в плані вибору відповідного до особливостей учнів і власних естетичних уподобань навчального художнього матеріалу в рамках орієнтовних списків творів для сприймання, аналізу–інтерпретації, практичної діяльності [4, с. 67].

Концептуальні засади інтегративного підходу до навчання мистецтва в загальноосвітніх закладах включають теоретичне обґрунтування взаємозалежності структурних компонентів педагогічної системи (цілі – зміст – процес – результат – оцінювання); взаємодії основних змістових ліній державного стандарту (музичне, візуальне та синтетичні мистецтва); єдності компонентів змісту освіти (сприйняття – аналіз – інтерпретація – практична діяльність – творчість).

Отже, визначальним у концепції мистецької освіти є розуміння цілісності педагогічної системи, що включає такі основні компоненти: змістовно-цільовий (цілі в соціальному й особистісному вимірах, функції, принципи і завдання, зміст навчання і виховання, структура навчального матеріалу); функціонально процесуальний (педагогічні засоби, форми, методи і прийоми, способи взаємодії, художньо-педагогічні технології); критеріально-оцінювальний (критерії оцінювання проміжних і кінцевих результатів навчання, виховання й розвитку учнів, зокрема діагностування інтегральних показників результативності освіти, кореляція оцінки вчителя і самооцінки учня, застосування гуманістичної експертизи педагогічної системи взагалі).

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с. **2.** Дичковська І. Інноваційні педагогічні технології : навч. посібник / І. Дичковська. – К., 2004. – 352 с. **3.** Масол Л. М. Методика навчання мистецтва у початковій школі: Посібник для вчителів / Л. М. Масол, О. В. Гайдамака, Е. В. Белкіна, О. В. Калініченко, І. В. Руденко. – Харків : Видавництво «Ранок», 2006. – 256 с. **4.** Програма для середньої загальноосвітньої школи 1–4 класи – К. : Початкова школа, 2012. – 432 с. **5.** Хомич Л. Роль мистецтва у професійно-педагогічній підготовці вчителя / Л. Хомич // Мистецтво і освіта. – 1998. – № 3. – С. 51–54.